

Leo Trotskij

Sovjetunionens klasskaraktär

Oktober 1933

Innehåll

Förord	1
Hur frågan ställs	2
”Diktaturen över proletariatet”	3
Proletariatets diktatur som en idealistisk norm	5
Bonapartism.....	6
”Statskapitalism”	6
Sovjetunionens ekonomi	7
Byråkratin och den härskande klassen	9
Klassexploatering och social parasitism.....	9
Två perspektiv	11
Kontrarevolutionens möjliga vägar	11
Är det möjligt att fredligt avlägsna byråkratin?	12
Det nya partiet i Sovjetunionen	13
Fjärde Internationalen och Sovjetunionen.....	14
Ordförklaringar & Biografier	16

Förord

Följande essä skrevs i slutet av 1933 av den sovjetiska vänsteroppositionens främste talesman, Leo Trotskij. Det är ett verk som fortfarande är värt att studera trots att Sovjetunionen inte längre existerar.

Trotskijs arbete hade sin bakgrund i den omorientering som den internationella vänsteroppositionen, eller bolsjevik-leninisterna som de också kallade sig, genomförde efter Hitlers seger på våren 1933. Fram till dess hade den sett sig som en fraktion av Kommunistiska Internationalen (eller Komintern som den också kallades) med uppgift att återvinna denna för den revolutionära politik som legat till grund för internationalen under dess första år. Men Komintern-ledningens äventyrspolitik, den så kallade tredje periodens politik, bidrog aktivt till den tyska arbetarklassens nederlag genom att splittra arbetarna istället för att ena dem inför det nazistiska hotet.

Mot bakgrund av Komintern-ledningens ovilja – till och med oförmåga att förstå nödvändigheten – att ändra kurs trots det faktum att dess politik bidragit till att den starkaste och bäst organiserade arbetarrörelsen i Europa, den tyska, besegrats utan strid, drog Trotskij slutsatsen att inte bara det tyska kommunistpartiet utan också Komintern var förlorad för revolutionens sak: det var nödvändigt att bryta med Kommunistiska Internationalen och ta initiativ till att bygga nya revolutionära partier och en ny international.

Men innebar nederlaget också att den sovjetiska staten gått förlorad för revolutionen? Speglade Stalins äventyrspolitik den sovjetiska statens fullständiga urartning sexton år efter den revolution som skapat den?

Det är denna fråga som Trotskij ger sig i kast med att besvara i *Sovjetunionens klasskaraktär*.

Essän är att betrakta som ett förarbete till *Den förrådade revolutionen*, Trotskijs mest välbekanta och avrundade verk om Sovjetunionens utveckling, som publicerades 1936. Även om han skulle modifiera och fördjupa sitt resonemang på några punkter, är synen på stalinismens politiska karaktär det enda som Trotskij kom att revidera i förhållande till den analys han lade fram i *Sovjetunionens klasskaraktär*. Istället för att fortsätta karaktärisera den sovjetiska byråkratin som *centristisk*, dvs att den vacklade mellan revolutionära och kontrarevolutionära ståndpunkter, drog han slutsatsen att den var rätt igenom kontrarevolutionär.

Mot bakgrund av de senaste årens händelseutveckling är det inte utan att man imponeras av Trotskijs insiktsfullhet när han 1933 varnar för att "Byråkratismens fortsatta obehindrade utveckling måste oundvikligen leda till den ekonomiska och kulturella tillväxtens upphörande, till en fruktansvärd social kris och hela samhällets nedgång. Men detta skulle inte bara betyda den proletära diktaturens sammanbrott utan också slutet för byråkratisk dominans. Istället för arbetarstaten kommer inte 'socialbyråkratiska' utan kapitalistiska förhållanden".

Det är lätt att gömma bort att detta formulerades i ett läge när miljontals människor betraktade Sovjetunionen som ett eftersträvansvärt föredöme och Stalin som en äkta revolutionär. Att i ett läge då Sovjetunionen framstod som ett dynamiskt undantag även långt in i borgerliga kretsar, jämfört med en kapitalism försänkt i depression, hävda att Stalins regim banade väg för det sovjetiska samhällets undergång och att det var nödvändigt för den sovjetiska arbetarklassen att störta den, krävde ett osedvanligt intellektuellt självförtroende. Men få hade en så klar och illusionslös inblick i det sovjetiska samhället och dess styrande kretsar som Trotskij, och ännu färre kombinerade en sådan insikt med en grundmurad tilltro till marxismens analytiska kraft.

Sovjetunionens klasskaraktär är inte bara av historiskt intresse som ett viktigt marxistiskt arbete på vägen mot en mer genomarbetad och avrundad analys av Sovjetunionen. Det är fullt av värdefulla teoretiska och strategiska insikter av bestående värde – även för dagens utveckling i

det forna Sovjetunionen, Östeuropa och länder, liksom Kina, där ”socialistiska” byråkrater fortfarande klamrar sig fast vid makten.

I skrivande stund är inte kapitalismen ännu inte fullt ut återupprättad i de länder som utgjorde Sovjetunionen. Att formellt upplösa och avskaffa alla den gamla regimen ”socialistiska” pappersorganisationer, ritualer och symboler var enklare än att bryta ned och omvandla den sociala och ekonomiska strukturen i dessa länder i kapitalistisk riktning.

Även om alla dagens tongivande krafter från Boris Jeltsin till ledaren för det ryska kommunistpartiet, Gennadij Ziuganov, är för en kapitalistisk restaurering i någon form, så utgör arbetarklassen fortfarande en okänd och av de styrande fruktad faktor, som mycket väl kan komma att vända hela spelet överända som samma sätt som den störtade den ryska monarkin och välte den ryska borgerligheten och dess socialdemokratiska hjälptrupper (mensjeviker) överända i mars och november 1917, för att nu inte glömma den vånda den åsamkade dåtidens imperialistiska makter.

Arbetarna i Ryssland, Ukraina och andra stater i OSS kommer inte att slåss för ett återupprättande av den gamla och hatade byråkratiska regimen, men deras kamp mot den arbetslöshet och misär som försöken att införa en kapitalistisk ekonomi kommer att medföra – och redan medfört – att leda många av dem till ifrågasättande av den kapitalistiska restaureringen.

Det som mer än något annat kommer att avgöra OSS-staternas framtid är arbetarnas förmåga att skapa en politisk ledning vuxen situationen: att formulera och samla arbetarklassen kring ett program för arbetarmakt.

Sovjetunionens klasskaraktär liksom övriga analyser av Trotskij, Vänsteroppositionen och Fjärde internationalen är ett viktigt bidrag till skapandet av en sådan politisk ledning

Juli 1996

Anders Hagström

Hur frågan ställs

Brytningen med Kommunistiska Internationalen och inriktningen på den nya internationalen har på nytt ställt frågan om Sovjetunionens sociala karaktär. Utgör inte Kommunistiska Internationalens sammanbrott också på samma gång sammanbrottet för den stat som framträdde ur Oktoberrevolutionen? I båda fallen handlar det faktiskt om en och samma härskande organisation: den stalinistiska apparaten. Den har tillämpat identiska metoder både i Sovjetunionen och på den internationella arenan. Vi marxister har aldrig omhuldat brandleriternas dubbla bokförings-system, enligt vilket stalinisternas politik i Sovjetunionen är oantastlig men katastrofal utanför Sovjetunionens gränser.¹ Det är vår övertygelse att den är lika katastrofal i båda fallen. Om detta är fallet, är det då inte nödvändigt att erkänna det samtidiga sammanbrottet för Kommunistiska Internationalen och likviderandet av den proletära diktaturen i Sovjetunionen?

Vid första anblicken ter sig ett sådant resonemang obestriddigt. Fastän den stalinistiska byråkratins metoder är desamma på alla områden, beror det objektiva resultatet av dessa metoder på yttre förhållanden eller, för att använda mekanikens språk, materialets motståndskraft. Kommunistiska Internationalen utgjorde ett instrument som var avsett för störtandet av det kapitalistiska systemet och upprättandet av proletariatets diktatur. Den sovjetiska regeringen

¹ De sluga amerikanska brandleriterna (Lovestones grupp) komplicerar frågan; stalinisternas ekonomiska politik är, om ni tillåter, oantastlig, men den politiska regimen i Sovjetunionen är dålig – det finns ingen demokrati. Det kommer aldrig för dessa teoretiker att fråga sig varför Stalin i så fall likviderar demokratin om hans ekonomiska politik är korrekt och framgångsrik? Är det inte av rädsla för att om det fanns proletär demokrati, skulle partiet och arbetarklassen alltför rastlöst och våldsamt uttrycka sin entusiasm över hans ekonomiska politik?

utgör ett instrument för bevarandet av erövringarna från en redan genomförd omvälvning. Kommunistpartierna i väst har inget nedärvt kapital. Deras styrka (i realiteten, deras svaghet) ligger hos dem själva, och enbart hos dem själva. Nio tiondelar av den stalinistiska apparatens styrka finns inte hos den själv, utan hos de samhälleliga förändringar som frambringats av den segerrika revolutionen. Denna bedömning avgör inte ensam frågan, men den har stor metodologisk betydelse. Den visar oss hur och varför den stalinistiska apparaten fullständigt kunde förslösa sin betydelse som internationell revolutionär faktor och ändå bevara en bit av sin progressiva betydelse som grindvakt för den proletära revolutionens sociala landvinningar. Denna dubbla ställning – kan vi tillägga – representerar i sig ett av uttrycken för den historiska utvecklingens ojämnheter.

En arbetarstats korrekta politik går inte att *enbart* reducera till nationell ekonomisk uppbyggnad. Om revolutionen inte utvidgas på den internationella arenan längs den proletära spiralen, måste den oundvikligen börja dra sig samman inom den nationella ramen längs den byråkratiska spiralen. Om proletariatets diktatur inte blir europeisk och världsomspännande, måste den gå mot sitt eget sammanbrott. Allt detta är fullständigt obestriddligt i ett brett historiskt perspektiv. Men allting kretsar kring de konkreta historiska perioderna. Kan man säga att den stalinistiska byråkratins politik *redan* har lett till arbetarstatens likvidering. Så ser dagens fråga ut.

Mot påståendet att arbetarstaten uppenbarligen redan är likviderad reser sig först och främst marxismens viktiga metodologiska ståndpunkt. Proletariatets diktatur upprättades genom en politisk omvälvning och ett treårigt inbördeskrig. Klassteorin om samhället och historisk erfarenhet vittnar båda om omöjligheten av proletariatets seger genom fredliga metoder, dvs. utan väldiga klasstrider med vapen i hand. Hur är den osynliga ”gradvisa” borgerliga kontrarevolutionen i så fall möjlig? Fram till nu har i varje fall såväl feodala som borgerliga kontrarevolutioner aldrig ägt rum ”organiskt”, utan de har undantagslöst krävt ingripande av militär kirurgi. I den slutliga analysen är reformismens teorier, i den utsträckning som reformismen rent allmänt intresserat sig för teori, alltid baserade på oförmågan att förstå att klassmotsättningar är grundläggande och oförsonliga: därav perspektivet på en fredlig omvandling av kapitalismen till socialism. Den marxistiska tesen om den våldsamma karaktären av maktöverförandet från en klass till en annan är inte bara giltig för revolutionära perioder när historien vilt rusar framåt, utan också för kontrarevolutionens perioder när samhället rullar tillbaka. Den som påstår att den sovjetiska regeringen *gradvis* förändrats från proletär till borgerlig spolar bara, så att säga, reformismens film baklänges.

Våra opponenter kan förneka att detta är ett generellt metodologiskt påstående och förklara att oavsett hur viktigt det är i sig, är det ändå för abstrakt för att lösa frågan. Sanningen är alltid konkret. Tesen om klassmotsättningarnas oförsonlighet borde och måste styra oss i vår analys, men den kan inte ersätta dess resultat. Man måste tränga djupt in i själva den historiska processens materiella innehåll.

Vi svarar att det är sant att ett metodologiskt argument inte uttömmar problemet. Men det överflyttar i vilket fall ändå bevisbördan på motparten. Kritiker som betraktar sig som marxister måste visa på vilket sätt den bourgeoisie som förlorat makten i ett treårigt krig kunde återta denna makt utan några strider. Eftersom våra opponenter inte gör några försök att underbygga sin bedömning av den sovjetiska staten med något som helst seriöst teoretiskt uttryck, ska vi emellertid här försöka utföra detta arbete åt dem.

”Diktaturen över proletariatet”

Det mest utbredda, populära och vid första anblicken obestriddliga argumentet till stöd för att den nuvarande sovjetiska staten inte har en proletär karaktär, är baserat på hänvisningar till strypandet av de proletära organisationernas frihet och byråkratins allsmäktighet. Är det verkligen möjligt att identifiera en apparats diktatur, som lett till en enda persons diktatur, med prole-

tariatets diktatur som klass? Är det inte uppenbart att proletariatets diktatur utesluts av dikta-
turen över proletariatet?

Ett sådant frestande resonemang är inte uppbyggt på en materialistisk analys av processen som den utvecklas i verkligheten utan på rent idealistiska scheman, på kantska normer. Vissa nobla ”vänner” till revolutionen har försett sig med en mycket vidlyftig föreställning om den proletära diktaturen, och de är fullständigt hjälplösa inför det faktum att den verkliga diktaturen med allt sitt arv av klassbarbari, alla sina inre motsägelser och ledningens brott och misstag, fullständigt misslyckas med att likna den blanka och fina bild som de tillhandahållit. Desillusionerade i sina ädlaste känslor vänder de ryggen åt Sovjetunionen.

Var och i vilka böcker kan man finna ett ofelbart recept för en proletär diktatur? En klass diktatur innebär inte på långa vägar att hela dess massa alltid deltar i statens förvaltning. Det har vi, först och främst, redan sett i de besuttna klassernas fall. Adeln härskade genom monarkin, inför vilken adelsmannen föll på knä. Bourgeoisien diktatur antog jämförelsevis utvecklade demokratiska former enbart under förhållanden av kapitalistiskt uppsving, när den härskande klassen inte hade något att frukta. Inför våra egna ögon har demokratin i Tyskland ersatts av Hitlers autokrati, med alla de traditionella borgerliga partierna söndersmulade. Idag härskar inte den tyska bourgeoisien direkt; politiskt är den fullständigt underställd Hitler och hans följe. Trots det råder bourgeoisien diktatur oantastad i Tyskland, på grund av att villkoren för dess sociala hegemoni har bevarats och förstärkts. Genom att politiskt expropriera bourgeoisien har Hitler räddat den, om än tillfälligt, från ekonomisk expropriering. Det faktum att bourgeoisien var tvungen att tillgripa den fascistiska regimen vittnar om att dess hegemoni var i fara, men inte alls att den hade fallit.

Våra opponenter skyndar sig, förutseende våra vidare argument, att invända: även om bourgeoisien, som utsugande minoritet, också kan bevara sin hegemoni genom en fascistisk diktatur, måste proletariatet som bygger ett socialistiskt samhälle självt sköta sin regering, genom att direkt dra in ständigt större folkmassor i uppgiften att regera. I dess allmänna form är detta argument obestridligt, men i det *givna* fallet innebär det huvudsakligen att den nuvarande sovjetiska diktaturen är en sjuk diktatur. Den socialistiska uppbyggnadens fruktansvärda svårigheter i ett isolerat och efterblivet land tillsammans med ledningens falska politik – som i den slutliga analysen också speglar trycket från efterblivenhet och isolering – har fått till resultat att byråkratin exproprierat arbetarklassen politiskt i syfte att skydda dess sociala erövringar med *sina egna* metoder. Samhällets anatomi bestäms av dess ekonomiska förhållanden. Så länge de egendomsformer som skapats av oktoberrevolutionen inte har vräcks över ända förblir proletariatet den härskande klassen.

Utvikningar om ”byråkratins diktatur över proletariatet” utan en mycket djupare analys, dvs. utan en tydlig förklaring av den byråkratiska dominansens sociala rötter och klassbegränsningar, mynnar huvudsakligen ut i högstämde demokratiska fraser som är så extremt populära bland mensjevikerna. Man behöver inte betvivla att den överväldigande majoriteten av sovjetiska arbetare är missnöjda med byråkratin och att en avsevärd del, på inget sätt den sämsta, hatar den. Men det är inte enbart på grund av förtrycket som inte detta missnöje antar våldsamma massformer; arbetarna fruktar att de kommer att lämna fältet fritt för klassfienden ifall de störtar byråkratin. Relationerna mellan byråkratin och klassen är i själva verket mycket mer sammansatta än vad de framträder som för de ytliga ”demokraterna”. De sovjetiska arbetarna skulle ha gjort upp räkningen med apparatens despotism om andra perspektiv öppnat sig framför dem, om den västra horisonten inte flammat med fascismens bruna färg utan med revolutionens röda. Så länge detta inte inträffar, uthärdar (”tolererar”) proletariatet med sammanbitna tänder byråkratin och erkänner i denna bemärkelse byråkratin som den proletära diktaturens bärare. I en öppen-
hjärtig konversation skulle ingen sovjetisk arbetare spara på starka ord riktade till den stalinistiska byråkratin. Men inte en enda av dem skulle gå med på att en kontrarevolution redan ägt rum. Proletariatet är den sovjetiska statens ryggrad. Men i den utsträckning som regeringsfunk-

tionen är koncentrerad i händerna på en ansvarslös byråkrati, står vi inför en uppenbart sjuk stat. Kan den botas? Kommer inte ytterligare försök till bot att innebära ett fruktlöst slöseri med dyrbar tid? Frågan är dåligt formulerad. Med botemedel menar vi inte alla möjliga sorters konstlade åtgärder åtskilda och vid sidan av den revolutionära världsrörelsen, utan fortsatt kamp under marxismens fana. Skoningslös kritik av den stalinistiska byråkratin, skolning av den nya internationalens kadrer, återupplivande av kampförmågan hos världsproletariatets förtrupp – det är ”kurens” kärna. Den sammanfaller med de historiska framstegens grundläggande riktning.

Under de allra senaste åren har våra opponenter – passande nog – mer än en gång sagt oss att vi ”förlorar tid i onödan” genom att sysselsätta oss med att bota Komintern. Vi lovade aldrig någon att vi skulle *bota* Komintern. Vi vägrade bara, fram till det avgörande provet, att förklara den sjuke som död eller hopplöst sjuk. I vilket fall förlorade vi inte en enda dag på ”behandlingen”. Vi skapade revolutionära kadrer och, vilket är minst lika betydelsefullt, vi förberedde den nya internationalens grundläggande teoretiska och programmatiska ställningstaganden.

Proletariatets diktatur som en idealistisk norm

Herrar ”kantska” sociologer (vi ber om ursäkt inför Kants skugga) kommer ofta fram till slutsatsen att en ”verklig” diktatur, dvs. en som överensstämmer med deras ideala normer, bara existerade under Pariskommunens dagar, eller oktoberrevolutionens första period, fram till freden i Brest-Litovsk, eller i bästa fall fram till NEP. Detta är verkligen prickskytte: rikta ett finger mot skyn och träffa mitt i prick! Om Marx och Engels kallade Pariskommunen ”proletariatets diktatur” var det enbart på grund av kraften i de möjligheter som fanns inneslutna i den. Men i sig själv var kommunen *ännu* inte proletariatets diktatur. Efter att ha gripit makten, visste den knappast hur den skulle använda den; istället för att gå till offensiv, väntade den; den förblev isolerad inom cirkeln kring Paris; den vågade inte röra statsbanken; den försökte inte och kunde i själva verket inte genomföra omstörtandet av egendomsförhållandena eftersom den inte utövade makten i nationell skala. Till detta måste läggas blanquisternas ensidighet och proudhonisternas fördomar, vilka hindrade till och med rörelsens ledare från att helt och hållet uppfatta kommunen som proletariatets diktatur.

Hänvisningen till oktoberrevolutionens första period är inte mera lyckosam. Inte bara fram till freden i Brest-Litovsk utan även ända fram till hösten 1918 var revolutionens sociala innehåll begränsat till en småborgerlig agrar omvälvning och arbetarkontroll över produktionen. Detta innebär att revolutionen i sina handlingar ännu inte överskridit det borgerliga samhällets gränser. Under denna första period styrde soldatsovjetererna sida vid sida med arbetarsovjetererna och knuffade dem ofta åt sidan. Först mot hösten 1918 sjönk vågen av småborgerliga element bland soldaterna tillbaka mot sina stränder och arbetarna gick vidare mot förstatligande av produktionsmedlen. Endast från denna tid kan man tala om inledningen till en verklig proletär diktatur. Men till och med här är det nödvändigt att göra ett antal viktiga invändningar. Under dessa inledande år var diktaturen geografiskt begränsad till det gamla furstendömet Moskva och tvingad att föra ett treårigt krig längs hela radien från Moskva till periferin. Detta innebär att fram till 1921, dvs. ända fram till NEP, var det som utspelades än så länge en kamp för att upprätta proletariatets diktatur i nationell skala. Och eftersom diktaturen, enligt de pseudo-marxistiska kalkborgarnas uppfattning, försvann i och med NEP:s början, innebär det allmänt sett att den aldrig existerat. För dessa gentlemän är proletariatets diktatur helt enkelt ett orealiserbart begrepp, en ideal norm som inte kan förverkligas på vår syndfulla planet. Inte att undra på att teoretiker av detta slag, i den utsträckning de inte fullständigt förkastar själva ordet diktatur, strävar efter att skylä över den oförsonliga motsättningen mellan den senare och borgerlig demokrati.

Den parisiska sekten ”Kommunistiska demokrater” (Souvarine och kompani) är, ur laboratoriets och inte politikens synvinkel, mycket karaktäristisk. Redan själva namnet antyder ett brott med marxismen. I sin *Kritik av Gothaprogrammet* förkastade Marx namnet socialdemokrati på grund

av det faktum att den placerar den revolutionära socialistiska kampen under demokratins formella kontroll. Det är ganska uppenbart att det inte är någon principiell skillnad mellan ”kommunistiska demokrater” och ”socialistiska demokrater”, dvs. socialdemokrater. Det finns ingen hård och fast åtskillnad mellan socialism och kommunism. Överskridandet börjar först när socialismen eller kommunismen som rörelse eller stat underordnas, inte den aktuella klasskampens riktning, inte den historiska processens materiella villkor, utan den över samhället och historien stående abstraktionen ”demokrati”, som i realiteten är ett vapen för självförsvar som tjänar borgarna mot den proletära diktaturen. Om det under Gothaprogrammets epok [1875] fortfarande var möjligt att i ordet socialdemokrati se enbart ett felaktigt och ovetenskapligt namn för ett proletärt parti vars själ var sund, förvandlar hela den följande borgerliga och ”socialdemokratiska” historien den ”demokratiska” kommunismens fana till det öppna klassförräderiets fana.²

Bonapartism

En opponent av Urbahns typ kommer att säga att det inte ägt rum något återupprättande av den borgerliga regimen än, men också att det inte längre finns någon arbetarstat; den nuvarande sovjetiska regimen är en bonapartistisk regering som står ovanför klasserna, eller befinner sig mellan klasserna. En gång i tiden gjorde vi upp med denna teori. Historiskt sett var och förblir bonapartismen bourgeoisieens regering under perioder av kriser i det borgerliga samhället. Det är möjligt och nödvändigt att skilja mellan den ”progressiva” bonapartismen som konsoliderar den borgerliga revolutionens rent kapitalistiska erövringar och bonapartismen under det kapitalistiska samhällets förfall, den krampaktiga bonapartismen i vår epok (von Papen, Schleicher, Dollfuss och kandidaten för holländsk bonapartism, Colijn, med flera). Bonapartism innebär alltid politiskt kryssande mellan klasserna; men under bonapartismen i alla dess historiska gestaltningar finns beständigt en och samma sociala grund: borgerlig egendom. Inget är mer absurt än att dra slutsatsen om den bonapartistiska statens klasslösa karaktär från det bonapartistiska girandet mellan klasserna eller från det bonapartistiska anhangets ställning ovanför klasserna. Monstruöst nonsens! Bonapartismen är bara en variant av kapitalistisk hegemoni.

Om Urbahns vill utvidga begreppet bonapartism till att inkludera också den nuvarande sovjetiska regimen är vi beredda att acceptera en sådan utvidgad tolkning – på ett villkor: om det sociala innehållet hos den sovjetiska ”bonapartismen” definieras med nödvändig klarhet. Det är fullständigt korrekt att den sovjetiska byråkratins självstyre byggdes på kryssande mellan klasskrafterna såväl internt som internationellt. Sätillvida att det byråkratiska manövrerandet har krönts av Stalins personliga handuppräkningsregim är det möjligt att tala om sovjetisk bonapartism. Men medan båda ”bonapartarna” såväl som deras nuvarande ömkliga efterföljare har utvecklats och utvecklas på grundval av en borgerlig regim, har den sovjetiska byråkratins bonapartism under sig en rådsregims jordmån. Terminologiska innovationer eller historiska analogier kan på ett eller annat sätt vara bekväma för analyser, men de kan inte förändra den sovjetiska statens sociala natur.

”Statskapitalism”

Under den senaste perioden har Urbahns händelsevis skapat en ny teori: den sovjetiska ekonomiska strukturen är, förefaller det, en variant av ”statskapitalism”. ”Framsteget” ligger i att Urbahns har kommit ned från sina terminologiska övningar i den politiska överbyggnadens sfär till den ekonomiska grunden. Men detta nedstigande var honom – tyvärr! – inte till någon nytta.

² De som är intresserade, om det finns sådana, kan själva bekanta sig med de ”kommunistiska (!) demokraternas” ”plattform”. Utifrån marxismens grunder är det svårt att föreställa sig ett mer charlatanartat dokument.

Enligt Urbahns är statskapitalism den nyaste formen för den borgerliga regimens självförvar: man behöver bara ta en titt på den korporativa ”planerade” staten i Italien, Tyskland och Förenta Staterna. Van vid stora gester, kastar Urbahns också in Sovjetunionen här. Vi skall tala om detta senare. I den mån saken berör de kapitalistiska staterna, tar Urbahns upp ett mycket viktigt fenomen i vår epok. Monopolkapitalismen har för länge sedan vuxit ur den privata äganderätten till produktionsmedlen och nationalstatens gränser. Arbetarklassen var emellertid, förlamad av sina egna organisationer, oförmögen att i tid befria samhällets produktivkrafter från dess kapitalistiska fjättrar. Därur uppstår den utsträckta epoken med ekonomiska och politiska omvälvningar. Produktivkrafterna hamrar mot privategendomens barriärer och nationella gränser. De borgerliga regeringarna är tvungna att lugna ner sina egna produktivkrafter myteri med en polisbatong. Det är detta som utgör den så kallade planekonomin. I den mån som staten försöker bemästra och disciplinera kapitalistisk anarki, kan detta på vissa villkor kallas ”statskapitalism”.

Men vi skall komma ihåg att marxister med statskapitalism ursprungligen endast avsåg statens egna självständiga ekonomiska företag. När reformisterna drömde om att övervinna kapitalismen genom kommunalisering eller förstatligande av ständigt fler transport- och industri-företag, brukade marxisterna som bemötande svara: detta är inte socialism utan statskapitalism. Med tiden fick detta begrepp emellertid en vidare mening och började gälla alla sorters statliga ingripanden i ekonomin; fransmännen använder ordet *etatisme* (förstatligande) i denna mening.

Men Urbahns utbreder sig inte bara om ”statskapitalismens” mödor utan värderar dem på sitt eget sätt. Så långt det i allmänhet är möjligt att förstå honom, betecknar han ”statskapitalismens” regim som ett nödvändigt och dessutom progressivt steg i samhällets utveckling, på samma sätt som truster är progressiva jämfört med de enskilda företagen. Ett så grundläggande fel i värderingen av kapitalistisk planering är tillräckligt för att begrava varje som helst infallsvinkel.

Medan det under den epok av kapitalistiskt uppsving som kriget gjorde slut på, var det möjligt – under vissa politiska förutsättningar – att betrakta de olika formerna av förstatligande som progressiva manifestationer, dvs. att anse att statskapitalismen verkar för att leda samhället framåt och underlättar den proletära diktaturens framtida ekonomiska arbete, måste den nuvarande ”planekonomin” ses som ett stadium som är reaktionärt helt igenom; statskapitalismen strävar efter att dra bort ekonomin från den världsomfattande arbetsdelningen, anpassa produktivkrafterna till nationalstatens prokrustesbädd, konstlat begränsa produktionen i en del branscher och lika konstlat skapa andra branscher genom enorma olönsamma utgifter. Den nuvarande statens ekonomiska politik – med början i tullmurar efter gammalt kinesiskt mönster och med slut i episoderna med att förbjuda användning av maskiner under Hitlers ”planeekonomi” – uppnår en instabil reglering till priset av att orsaka den nationella ekonomins tillbakagång, införa kaos i världshandeln och i relationerna mellan stater och fullständigt riva upp det monetära system som i hög grad kommer att behövas för socialistisk planering. Den nuvarande statskapitalismen vare sig förbereder eller underlättar den socialistiska statens framtida arbete utan skapar, tvärtom, ytterligare omfattande svårigheter för den. Proletariatet låt en rad gynnsamma perioder för gripandet av makten gå sig ur händerna. Därigenom har det skapat förutsättningarna för fascistiskt barbari i politiken och för ”statskapitalismens” destruktiva verksamhet i ekonomin. Efter maktövertagandet kommer proletariatet att ekonomiskt få betala för sina politiska försyndelser.

Sovjetunionens ekonomi

Vad som intresserar oss mest inom ramarna för denna analys är emellertid det faktum att Urbahns också försöker inkludera Sovjetunionens ekonomi under beteckningen ”statskapitalism”. Och när han gör så hänvisar han – man kan knappt tro det! – till Lenin. Det finns bara ett sätt att förklara denna hänvisning: liksom den evige uppfinnaren som skapar en ny teori varje månad, har Urbahns inte tid att läsa de böcker han hänvisar till. Lenin använde faktiskt begreppet ”statskapitalism”, men inte om den sovjetiska ekonomin som helhet, utan endast en

bestämd del av den: de utländska koncessionerna, de blandade industriella och kommersiella företagen och delvis om böndernas kooperativ, till stor del kulakkooperativ, under statlig kontroll. Allt detta är odisputabla element i kapitalismen, men eftersom de kontrolleras av staten, och även fungerar som blandade företag genom dess direkta medverkan, kallade Lenin under vissa förutsättningar eller i enlighet med sitt eget uttryck, ”inom citationstecken”, dessa ekonomiska former för ”statskapitalism”. Det villkorliga i detta begrepp berodde på det faktum att en proletär och inte en borgerlig stat var inblandad: citationstecknen var avsedda att just betona denna skillnad av inte ringa betydelse. I den utsträckning som den proletära staten tillät privatkapital och tillät det att inom bestämda restriktioner exploatera arbetarna, skyddade den emellertid borgerliga förhållanden under sin ena vinge. I denna strikt begränsade mening kan man tala om ”statskapitalism”.

Lenin började använda just detta begrepp vid tiden för övergången till NEP, när han förutsatte att koncessionerna och de ”blandade företagen”, dvs. företag baserade på samordnandet av statligt och privat kapital, skulle inta en viktig plats i den sovjetiska ekonomin vid sidan av de rent statliga trusterna och syndikaten. I motsats till de statskapitalistiska företagen – dvs. koncessioner etc. – definierade Lenin de sovjetiska trusterna och syndikaten som ”företag av entydigt socialistisk typ”. Lenin föreställde sig den sovjetiska ekonomins fortsatta utveckling, i synnerhet industrins utveckling, som en tävlan mellan de statskapitalistiska och de rent statliga företagen.

Vi förutsätter att det nu står klart inom vilka ramar Lenin använde detta begrepp som inlett Urbahns i frestelse. För att avrunda den teoretiska katastrofen för ”Lenin(!)bunds” ledare, måste vi påminna om att varken koncessionerna eller de blandade företagen, tvärtemot Lenins ursprungliga förväntningar, spelade någon som helst betydelsefull roll i den sovjetiska ekonomins utveckling. Allmänt sett har inget blivit kvar av dessa ”statskapitalistiska” företag. Å andra sidan undergick de sovjetiska trusterna, vars öde såg så dystert ut i NEP:s gryning, en gigantisk utveckling under åren efter Lenins död. Ifall man således samvetsgrant skulle använda sig av Lenins terminologi, och med en viss förenkling av frågan, måste man säga att den sovjetiska ekonomiska utvecklingen fullständigt passerade det ”statskapitalistiska” stadiet och utvecklades längs strömfåran med företag av den ”entydigt socialistiska typen”.

Här måste vi emellertid föregripa varje möjligt missförstånd och denna gång av just rakt motsatt karaktär. Lenin valde sina begrepp med precision. Han kallade inte trusterna för *socialistiska* företag, som stalinisterna nu etiketterar dem, utan företag av den ”socialistiska typen”. Med Lenins penna innebar denna subtila terminologiska distinktion att trusterna har rätt att kallas socialistiska inte till sin typ, dvs. inte till sin tendens, utan genom sitt verkliga innehåll – efter det att landsbygdens ekonomi revolutionerats, efter det att motsättningen mellan staden och byn utplånats, efter det att människan lärt sig att till fullo tillgodose alla mänskliga behov, med andra ord, endast i proportion till hur ett verkligt socialistiskt samhälle skulle uppstå på grundval av en förstatligad ekonomi och kollektiverad landsbygdsekonomi. Lenin föreställde sig att uppnåendet av detta mål skulle kräva det successiva arbetet av två eller tre generationer och dessutom i oupplösligt samband med den internationella revolutionens utveckling.

För att sammanfatta: med statskapitalism, i ordets strikta mening, måste vi förstå den borgerliga statens förvaltning av industriella eller andra företag i egen regi, eller den borgerliga statens ”reglerande” ingripande i de privatkapitalistiska företagets verksamhet. Med statskapitalism ”inom citationstecken” avsåg Lenin den proletära statens kontroll över privatkapitalistiska företag och förhållanden. Ingen av dessa definitioner gäller på något sätt den nuvarande sovjetiska ekonomin. Det förblir en djup hemlighet vilket konkret ekonomiskt innehåll Urbahns själv lägger i sin förståelse av den sovjetiska ”statskapitalismen”. För att uttrycka det enkelt, hans allra senaste teori är fullständigt byggd på illa lästa citat.

Byråkratin och den härskande klassen

Men det finns också en annan teori rörande den sovjetiska statens ”icke-proletära” karaktär, som är mycket mer utstuderad, mycket försiktigare, men inte mer seriös. Den franske socialdemokraten Lucien Laurat, Blums kollega och Souvarines lärare, har skrivit en liten bok som försvarar åsikten att det sovjetiska samhället, som varken är proletärt eller borgerligt, representerar en fullständigt ny typ av klassorganisation, eftersom byråkratin inte bara härskar politiskt över proletariatet utan också exploaterar det ekonomiskt och lägger beslag på det mervärde som tidigare var bourgeoisieens andel. Laurat underbygger sina uppenbarelser med tunga formuleringar från *Das Kapital* och ger på detta sätt ett sken av djupsinnighet åt sin ytliga och rent deskriptiva ”sociologi”. Kompilatören är uppenbarligen omedveten om att hela hans teori redan har formulerats, med mycket mer eld och elegans, för över trettio år sedan av den rysk-polske revolutionären Machajskij, som var överlägsen sin franske popularisator i det att han vare sig inväntade oktoberrevolutionen eller den stalinistiska byråkratin för att kunna definiera ”proletariatets diktatur” som en plattform för en exploaterande byråkratis härskarsättning. Men inte ens Machajskij skakade fram teorin ur ärmen; han ”fördjupade” bara sociologiskt och ekonomiskt de anarkistiska fördomarna mot statssocialismen. I förbifarten använde sig förresten också Machajskij av Marx formler, men på ett mycket mer konsekvent sätt än Laurat; enligt Machajskij dolde författaren till *Das Kapital*, med ondsint förutseende, i sina reproduktionsscheman (volym II), den del av mervärdet som skulle beslagas av den socialistiska intelligentsian (byråkratin).

I vår egen tid försvarades en ”teori” av detta slag, men utan avslöjande av exploatören Marx, av Mjasnikov, som proklamerade att proletariatets diktatur i Sovjetunionen hade ersatts av hegemoni för en ny klass: *den sociala byråkratin*. Med all sannolikhet lånade Laurat, direkt eller indirekt, sin teori just från Mjasnikov och tillförde den bara en pedantiskt ”lörd” utstrålning. För fullständighetens skull borde det också tilläggas att Laurat har assimilerat alla Rosa Luxemburgs misstag (och bara misstagen), och bland dessa till och med de som hon själv förkastat.

Låt oss emellertid närmare undersöka själva ”teorin”. *Klass* har en utomordentligt viktig och dessutom vetenskapligt avgränsad innebörd för en marxist. En klass definieras inte utifrån sitt deltagande i distributionen av nationalinkomsten utan genom sin självständiga roll i ekonomins allmänna struktur och sina självständiga rötter i samhällets ekonomiska grundval. Varje klass (den feodala adeln, bönderna, småbourgeoisien, den kapitalistiska bourgeoisien och proletariatet) utformar sina egna speciella egendomsformer. Byråkratin saknar alla dessa sociala drag. Den har ingen oberoende ställning i produktions- och distributionsprocessen. Den har inga oberoende egendomsrötter. Dess funktioner är i grunden relaterade till klasstyrets politiska *teknik*. Existensen av en byråkrati, i alla dess olika former, och skillnaderna i dess specifika vikt, karaktäriserar *varje* klassregim. Dess makt har en återspeglad karaktär. Byråkratin är oupplösligt uppbunden till en härskande ekonomisk klass, föder sig på den senares sociala rötter och står och faller tillsammans med den.

Klassexploatering och social parasitism

Laurat kommer att säga att han ”inte har något att invända” mot att byråkratin får betalt för sitt arbete i den utsträckning som den uppfyller de nödvändiga politiska, ekonomiska och kulturella funktionerna; men vad det gäller är dess okontrollerade tillägnande av en absolut opropor-tionerlig del av nationalinkomsten; i just detta avseende framträder byråkratin som den ”exploaterande klassen”. Detta argument, grundat på odisputabla fakta, förändrar ändå inte byråkratin sociala fysionomi.

Alltid och i varje regim lägger byråkratin beslag på en inte alls blygsam del av mervärdet. Det skulle inte vara utan intresse, som ett exempel, att beräkna hur stor andel av nationalinkomsten som beslagas av de fascistiska uppkomlingarna i Italien och Tyskland! Men detta faktum, i sig

av stor betydelse, är fullständigt otillräckligt för att omvandla den fascistiska byråkratin till en *självständig* härskande klass. Den är bourgeoisiens legohjon. Det är sant att detta legohjon rider på chefens nacke, ibland sliter de godaste bitarna ur hans mun och dessutom spottar på hans kala hjässa. Säg vad man vill, men ett högst obekvämt legohjon. Men inte desto mindre ett legohjon. Bourgeoisien lyder honom därför att utan honom skulle den själv och dess regim definitivt gå åt skogen.

Det som sagts ovan kan, *mutatis mutandis*, lika väl tillämpas på den stalinistiska byråkratin. Den beslagtar, slösar och försvillar en avsevärd del av nationalinkomsten. Dess förvaltning är dyrbar för proletariatet. I det sovjetiska samhället intar den en extremt privilegierad ställning, inte bara i bemärkelsen av att ha politiska och administrativa rättigheter, utan också i betydelsen av att besitta enorma materiella fördelar. Men fortfarande är de största våningarna, de saftigaste stekarna och till och med Rolls Royce-bilar inte nog för att omvandla byråkratin till en självständig härskande klass.

Ojämlighet, dessutom en sådan skriande ojämlikhet, skulle självklart vara fullständigt omöjlig i ett socialistiskt samhälle.

Men i motsats till alla officiella och halvofficiella lögner är den nuvarande sovjetiska regimen inte socialistisk utan av övergångskaraktär. Den bär fortfarande kapitalismens monstruösa arv inom sig, i synnerhet social ojämlikhet, inte bara mellan byråkratin och proletariatet utan också inom själva byråkratin och inom proletariatet. Vid det givna stadiet förblir ojämlikhet, inom vissa gränser, det borgerliga instrumentet för socialistiska framsteg; differentierade löner, bonus etc., används som stimulans för tävlan.

Även om det förklarar ojämlikheten, berättigar inte på något sätt det nuvarande systemets övergångskaraktär de monstruösa, öppna och hemliga privilegier som byråkratins okontrollerade ledare tilldelar sig själva. Vänsteroppositionen inväntade inte avslöjandena från Urbahns, Laurat, Souvarine och Simone Weil³ m.fl. innan den tillkännagav att byråkratin i alla sina uppenbarelser håller på att slita sönder det sovjetiska samhällets moraliska band, något som uppväcker ett akut och följdriktigt missnöje bland massorna och som lägger grunden till stora faror. Byråkratins privilegier förändrar trots detta inte i sig det sovjetiska samhällets grund, eftersom byråkratin inte hämtar sina privilegier från egendomsförhållanden som är speciella för den som "klass", utan från de egendomsförhållanden som har skapats av oktoberrevolutionen och som i grunden är adekvata för proletariatets diktatur.

I den utsträckning som byråkratin, för att uttrycka det enkelt, skor sig på folket (och detta görs på olika sätt av varje byråkrati), rör vi oss inte med *klassexploatering* i ordets vetenskapliga betydelse, utan med *social parasitism*, om än i mycket stor skala. Under medeltiden utgjorde prästerskapet en klass eller ett stånd i den utsträckning som dess styre vilade på ett specifikt system av jordegendom och tvångsarbete. Den nuvarande kyrkan utgör inte en exploaterande klass utan en parasitär sammanslutning. Det skulle vara löjligt att tala om det amerikanska prästerskapet som en speciell härskande klass, ändå är det otvivelaktigt så att prästerna av olika kulör och samfund lägger beslag på en stor del av mervärdet i Förenta Staterna. I sina parasitära drag påminner byråkratin såväl som prästerskapet om trasproletariatet, som inte heller, vilket är välbekant, representerar en självständig klass.

³ Efter att ha fallit i förtvivlan över den proletära diktaturens "misslyckade" experiment, har Simone Weil funnit tröst i en ny kallelse: försvaret av sin personlighet gentemot samhället. Liberalismens vördnadsvärda formel, upplivad med billig anarkistisk upphetsning! Och betänk detta – Simone Weil talar högfärdigt om våra "illusioner". Hon och hennes gelikar behöver många års envis ståndaktighet för att frigöra sig från de mest reaktionära fördomarna hos den lägre medelklassen. Passande nog har hennes nya åsikter funnit en tillflyktsort i ett organ som bär det uppenbart ironiska namnet *La Révolution prolétarienne*. Denna Louzon-publikation är idealiskt lämpad för revolutionära melankoliker och politiska rentierer som lever på utdelningen från sitt kapital av minnen och pretentiösa filosoferare som kanske kommer att tillhöra revolutionen... efter det att den genomförts.

Två perspektiv

Frågan kommer att framstå för oss i skarpare relief om vi inte ser den i dess statiska utan i dess dynamiska tvärsnitt. På samma gång som den sovjetiska byråkratin improduktivt förlösar en avsevärd del av nationalinkomsten är den samtidigt, genom själva sin funktion, intresserad av landets ekonomiska och kulturella tillväxt; ju högre nationalinkomst, ju större dess fonder för privilegier. På samma gång tenderar det ekonomiska och kulturella upphöjandet av de arbetande massorna på den sovjetiska statens sociala grundvalar att underminera själva grunden för byråkratisk dominans. I ljuset av denna lyckosamma historiska variant visar sig byråkratin tydligt bara vara instrumentet – ett dåligt och dyrbart instrument – för den socialistiska staten.

Men genom att förlösa en ständigt större del av nationalinkomsten och genom att störa ekonomins grundläggande proportioner – kommer det att sägas som invändning – *fördröjer* byråkratin landets ekonomiska och kulturella tillväxt. Alldeles korrekt! Byråkratismens fortsatta obehindrade utveckling måste oundvikligen leda till den ekonomiska och kulturella tillväxtens upphörande, en fruktansvärd social kris och hela samhällets nedgång. Men detta skulle inte bara betyda den proletära diktaturens sammanbrott utan också slutet för byråkratisk dominans. Istället för arbetarstaten kommer inte ”socialbyråkratiska” utan kapitalistiska förhållanden.

Vi hoppas att vi genom att ställa frågan i perspektiv, en gång för alla, ordentligt kan tränga in i kontroversen om Sovjetunionens klasskaraktär; vare sig vi utgår från varianten med fortsatta framgångar för den sovjetiska regimen, eller, tvärtom, varianten med dess sammanbrott, visar sig inte byråkratin i något av fallen vara en självständig klass utan en böld på proletariatet. En tumör kan växa till avsevärd storlek och till och med strypa den levande organismen, men en tumör kan aldrig bli en självständig organism.

Vi bör slutligen, för den fullständiga klarhetens skull, tillägga: om det marxistiska partiet vore vid makten i Sovjetunionen idag, skulle det förnya hela den politiska regimen, det skulle skaka om och rensa i byråkratin och ställa den under massornas kontroll, det skulle omvandla alla de administrativa metoderna och inleda en rad genomgripande reformer av ekonomins förvaltning, men inte i något fall skulle det behöva genomföra *en omvälvning av egendomsförhållandena, dvs. en ny social revolution.*

Kontrarevolutionens möjliga vägar

Byråkratin är inte en härskande klass. Men den byråkratiska regimen fortsatta utveckling kan leda till uppkomsten av en ny härskande klass, inte organiskt genom urartning, utan genom kontrarevolution. Vi kallar den stalinistiska apparaten *centristisk* just därför att den fyller en dubbel roll; *idag* när det *inte längre* finns ett marxistiskt ledarskap och inget *ännu* är på väg att framträda, försvarar apparaten den proletära diktaturen med sina egna metoder, men dessa metoder är sådana som gynnar fiendens seger *i morgon*. Vem som än misslyckas med att förstå denna stalinismens dubbla roll i Sovjetunionen har inte förstått någonting.

Det socialistiska samhället kommer att framleva sitt liv utan ett parti, precis som det kommer att leva utan en stat. Under övergångsepokens förhållanden spelar den politiska överbyggnaden en *avgörande* roll. En utvecklad och stabil proletär diktatur förutsätter att partiet fungerar i den ledande rollen som en självagerande förtrupp, att proletariatet är sammansvetsat med hjälp av fackföreningar, att de arbetande är oupplösligt länkade till staten genom rådssystemet och, slutligen, att arbetarstaten genom Internationalen är sammanlänkad i en kämpande enhet med världsproletariatet. Under tiden har byråkratin strypt partiet och fackföreningarna och sovjeterna och Kommunistiska Internationalen. Det finns inget behov av att här förklara vilken gigantisk del av skulden för den proletära regimen förfall som faller på den internationella

socialdemokratin, som är så besudlad med brott och förräderier – och till vilken, i förbigående, herr Laurat också hör.⁴

Men vilken den verkliga fördelningen av det historiska ansvaret än må vara, är resultatet detsamma: strypanget av partiet, sovjeterna och fackföreningarna innebär proletariats politiska atomisering. De sociala motsättningarna undertrycks administrativt istället för att övervinnas politiskt. Dessa hopas under tryck i samma utsträckning som de politiska resurserna för att lösa dem normalt försvinner. Den första sociala chocken, yttre eller inre, kan komma att kasta ut det atomiserade sovjetiska samhället i inbördeskrig. Efter att ha förlorat kontrollen över staten och ekonomin kan arbetarna komma att tillgripa massstrejker som vapen för självförsvar. Under arbetarnas anstormning och på grund av de ekonomiska svårigheternas tryck, kan trusterna bli tvungna att avbryta den planerade inledningen och börja konkurrera med varandra. Regimens upplösning skulle naturligtvis få sitt våldsamma och kaotiska eko i byn och skulle oundvikligen slungas över till armén. Den socialistiska staten skulle bryta samman och ge plats för den kapitalistiska regimen eller, riktigare, kapitalistiskt kaos.

Den stalinistiska pressen kommer självklart att återge vår varnande analys som en kontra-revolutionär profetia, eller till och med som trotskisternas uttalade ”önskan”. Gentemot apparatens brödskrivare känner vi sedan länge inget annat än tyst förakt. Enligt vår uppfattning är situationen farlig men inte alls hopplös. I vilket fall skulle det vara en handling av avgrunds-djup feighet och direkt förräderi att tillkännage att det största revolutionära slaget har förlorats – före och utan ett slag.

Är det möjligt att fredligt avlägsna byråkratin?

Om det är sant att byråkratin har koncentrerat all makt och alla vägar till makten i sina händer – och det är sant – då uppstår en fråga av inte ringa betydelse: hur närma sig den sovjetiska statens reorganisering? Och är det möjligt att lösa denna fråga med fredliga metoder?

Vi måste först av allt som ett orubbligt axiom slå fast att denna uppgift bara kan lösas av ett revolutionärt *parti*. Den grundläggande historiska uppgiften är att skapa det revolutionära partiet i Sovjetunionen utifrån de friska elementen i det gamla partiet och från ungdomen. Längre fram skall vi behandla de omständigheter under vilka detta kan lösas. Låt oss emellertid anta att ett sådant parti redan existerar. Längs vilka vägar kan det ta makten? Så tidigt som 1927 sade Stalin till oppositionen, ”Den nuvarande byråkratin kan bara avlägsnas genom inbördeskrig”. Denna utmaning, bonapartistisk i sin anda, adresserades inte till Vänsteroppositionen utan till partiet. Efter att ha samlat alla organ i sina händer, förklarade byråkratin öppet att den inte längre skulle tillåta proletariats att resa sitt huvud. Den fortsatta händelseutvecklingen har ökat tyngden i denna utmaning. Efter de allra senaste årens erfarenheter skulle det vara barnsligt att anta att den stalinistiska byråkratin kan avlägsnas av en parti- eller sovjetkongress. I själva verket ägde bolsjevikpartiets sista kongress rum i början av 1923, den tolfte partikongressen. Alla efterföljande kongresser var byråkratiska parader. Idag har till och med sådana kongresser slopats. Ingen normal ”konstitutionell” väg återstår för att avlägsna den härskande klick. Byråkratin kan tvingas att överlämna makten i händerna på den proletära förtruppen endast med *tvång*.

⁴ Denne profet anklagar de ryska bolsjevik-leninisterna för att sakna revolutionär beslutsamhet. Laurat blandar, i den austromarxistiska stilen, ihop revolution och kontrarevolution, och återvändandet till borgerlig demokrati med bevarandet av den proletära diktaturen, och undervisar Rakovskij om revolutionär kamp. Samme gentleman avfärdar i förbigående Lenin som en ”medioker teoretiker”. Inte att undra på! Lenin som på det enklaste sätt formulerade de mest komplexa teoretiska slutsatser kan inte imponera på den pretentiöse kalkborgaren som förser sina tunna och platta generaliseringar med en kabbalistisk anda.

Utkast till ett visitkort: ”Lucien Laurat: bisyssla, reservteoretiker och strateg för den proletära revolutionen... i Ryssland; till yrket, medhjälpare åt Léon Blum.”

Inskriptionen är något lång men korrekt. Det sägs att denne ”teoretiker” har anhängare bland ungdomen. Stackars ungdom!

Alla brödskrivarna kommer omedelbart att yla i kör: ”trotskisterna” predikar, precis som Kautsky, en väpnad resning mot proletarietets diktatur. Men låt oss fortsätta. Frågan om makterövrandet kommer att framträda som en praktisk fråga för det nya partiet först när det konsoliderat majoriteten av arbetarklassen kring sig. Under en så radikal förändring av styrkeförhållandena skulle byråkratin bli mer och mer isolerad, mer och mer splittrad. Som vi vet finns byråkratins sociala rötter hos proletarietet, om inte i dess aktiva stöd, så åtminstone i dess ”tolerans”. När proletarietet skrider till handling, kommer den stalinistiska apparaten att bli hängande i luften. Skulle den fortfarande försöka försvara sig kommer det inte bli nödvändigt att använda sig av inbördeskrigets metoder mot den, utan snarare åtgärder av polisiär karaktär. Hur som helst, vad det handlar om är inte en väpnad resning mot proletarietets diktatur utan avlägsnandet av en dödlig utväxt på den.

Ett verkligt inbördeskrig kan uppstå, inte mellan den stalinistiska byråkratin och det återuppväckta proletarietet, utan mellan proletarietet och kontrarevolutionens aktiva krafter. I händelse av en öppen sammandrabbning mellan de båda masslägren kan det inte ens bli fråga om att byråkratin spelar en självständig roll. Dess ytterflyglar skulle slungas mot barrikadens olika sidor. Den fortsatta händelseutvecklingen skulle självfallet avgöras av kampens utgång. Det revolutionära lägrets seger är i alla fall endast tänkbar under ledning av ett proletärt parti, som naturligtvis skulle nå makten genom seger över kontrarevolutionen.

Det nya partiet i Sovjetunionen

Vilket ligger närmast till hands: faran för sammanbrott för den av byråkratin försvagade sovjetmakten eller tidpunkten för en konsolidering av proletarietet kring ett nytt parti som är förmöget att rädda arvet från Oktober? Det finns inget på förhand givet svar på en sådan fråga: kampen kommer att avgöra. Ett viktigt historiskt prov – som kan vara ett krig – kommer att avgöra styrkeförhållandena. Det står i varje fall klart att med den proletära världsrörelsens fortsatta tillbakagång och den fascistiska dominansens fortsatta utbredning, är det inte möjligt att bibehålla statsmakten under någon längre tid enbart på grundval av de inre krafterna. Det grundläggande villkoret för den verkligt omvälvande reformeringen av den sovjetiska staten är *världsrevolutionens* segerrika spridning.

I väst kan den revolutionära rörelsen pånyttfödas även utan ett parti, men den kan bara segra under ledning av ett parti. Under hela den social revolutionens epok, dvs. för en rad årtionden, har det internationella revolutionära partiet förblivit det grundläggande instrumentet för historiskt framåtskridande. Urbahns visar bara upp – genom att höja ropet om att ”gamla former” är utlevade och att något ”nytt” behövs – exakt vad? – den röra han befinner sig i... i tämligen gamla former. Fackligt arbete, under förhållanden av ”planerad” kapitalism och kampen mot fascism och det kommande kriget kommer otvivelaktigt resultera i skapandet av nya metoder och typer av kämpande organisationer. Istället för att i likhet med brandleriterna hänge sig åt fantasier om illegala fackföreningar, måste man uppmärksamt studera kampens verkliga riktning och ta tag i arbetarnas egna initiativ och bredda och generalisera dessa. Men först och främst krävs ett parti, dvs. en politiskt sammansvetsad kärna av den proletära förtruppen, för att genomföra detta arbete. Urbahns ståndpunkt är subjektiv: han har blivit desillusionerad i fråga om partiet efter att framgångsrikt ha gjort sitt eget ”parti” till ett klippvrak.

Bland innovatorerna proklamerar några att de ”för länge sedan” sade att nya partier behövs; nu, till slut, har ”trotskisterna” också kommit fram till detta; tids nog kommer de också att förstå att Sovjetunionen inte är en arbetarstat. Istället för att studera den verkliga historiska processen är dessa människor fullt upptagna med att göra astronomiska ”upptäckter”. Så tidigt som 1921 beslöt Gorters sekt och tyska ”Kommunistiska Arbetarpartiet” att Komintern var dömd. Sedan dess har det inte rått någon brist på sådana tillkännagivanden (Loriot, Korsch, Souvarine och så vidare). Absolut ingenting kom emellertid ut av dessa ”diagnoser”, eftersom de endast återspeglade den subjektiva desillusioneringen hos grupper och personligheter och inte den

objektiva processens krav. Det är exakt av detta skäl som de högljudda innovatörerna just nu blir kvar på sidolinjerna.⁵

Händelsernas gång följer ingen förutbestämd väg. Komintern förlorade sitt värde i massornas och inte individers ögon genom sin kapitulation inför fascismen. Men till och med efter Kominterns sammanbrott existerar fortfarande den sovjetiska staten, förvisso med sin revolutionära auktoritet avsevärt reducerad. Man måste emellertid utgå ifrån fakta som de tillhandahålls av den faktiska utvecklingen och inte vara snarstucken och snörpa på munnen likt Simone Weil; man skall inte låta sig såras av historien och inte heller vända den ryggen.

För att bygga de nya partierna och den nya internationalen krävs först och främst pålitliga principiella grundvalar och sådana som är i nivå med vår epok. Vi har inga illusioner beträffande bristerna och misstagen i bolsjevik-leninisternas teoretiska utrustning. Deras tioåriga arbete har emellertid förberett de grundläggande *teoretiska och strategiska förutsättningarna för bygandet av den nya internationalen*. Hand i hand med våra nya allierade kommer vi att utveckla dessa förutsättningar och konkretisera dem på grundval av kritik under den verkliga kampens gång.

Fjärde Internationalen och Sovjetunionen

I Sovjetunionen kommer det nya partiets kärna – i realiteten bolsjevikpartiet återuppväckt under nya förhållanden – att vara bolsjevik-leninisternas grupp. Till och med den officiella sovjetiska pressen har under de allra senaste månaderna vittnat om att våra anhängare modigt och inte utan framgång fortsatt sitt arbete. Men här finns det inte plats för illusioner; den revolutionära internationalismens parti kommer att vara förmöget att befria arbetarna från den nationella byråkratins sönderfallande inflytande endast i den händelse att den internationella proletära förtruppen än en gång framträder som en kämpande kraft på världsscenen.

Från det imperialistiska krigets början, och i utvecklad form sedan oktoberrevolutionen, har bolsjevikpartiet spelat den ledande rollen i den revolutionära kampen i världsskala. Idag har denna position gått fullständigt förlorad. Detta gäller inte bara den officiella karikatyren till parti. De extremt svåra villkor under vilka de ryska bolsjevik-leninisterna arbetar utesluter dem från möjligheten att spela den ledande rollen i internationell skala. Vänsteroppositionens grupp i Sovjetunionen kan dessutom utvecklas till ett nytt parti endast som resultat av den nya internationalens framgångsrika formering och utveckling. Det revolutionära kraftcentrat har definitivt flyttat över till väst, där de omedelbara möjligheterna för partibygge är ojämförligt större.

Under inflytande av de senaste årens tragiska erfarenheter har ett stort antal revolutionära element samlats inom proletariatet i alla länder vilka inväntar en klar uppmaning och ett obefläckat banér. Det är sant att Kominterns konvulsioner nästan överallt drivit nya skikt av arbetare i riktning mot socialdemokratien. Men just detta inflöde av uppväckta massor blir till en dödlig fara för reformismen; den spricker i sömmarna, sönderfaller i fraktioner och avsondrar överallt en revolutionär flygel. Sådana är de omedelbara politiska förutsättningarna för den nya internationalen. Hörnstenarna har redan lagts: dvs. de fyra organisationernas principdeklaration.

Villkoret för fortsatta framgångar är den korrekta värderingen av världssituationen, inklusive Sovjetunionens klasskaraktär. Längs denna linje kommer den nya internationalen att utsättas för prov från den allra första dagen av sin existens. Innan den kommer att kunna reformera den sovjetiska staten, måste den ta på sig dess försvar.

⁵ Genom själva sin natur kan inte det som sagts ovan tillämpas på de organisationer som relativt nyligen har brutit med socialdemokratien, eller som i allmänhet hade sin egen speciella utveckling (som Revolutionära Socialistiska Partiet i Holland), och som naturligtvis vägrade länka sitt öde till Kominterns öde i dess nedgångsperiod. De bästa av dessa organisationer ställer sig nu under den nya internationalens fana. Andra kommer att följa dem i morgon.

Varje politisk tendens som uppgivet rycker på axlarna åt Sovjetunionen, under förevändning av dess "icke-proletära" karaktär, löper risken att bli imperialismens passiva verktyg. Och från vår ståndpunkt är självklart inte den tragiska möjligheten utesluten att den första arbetarstaten, försvagad av sin byråkrati, kan komma att falla under de samfälliga slagen från dess inre och yttre fiender. Men i händelse av denna den värsta möjliga varianten, kommer en oerhörd betydelse för den revolutionära kampens fortsatta utveckling att ligga i frågan: *var* är de skyldiga till katastrofen? Inte den minsta skugga av skuld får falla på de revolutionära internationalisterna. I dödsfarans timme måste de stanna kvar på den sista barrikaden.

Idag tjänar den byråkratiska jämviktens sammanbrott i Sovjetunionen säkerligen de kontrarevolutionära krafterna. Men under förutsättning att det finns en verkligt revolutionär international, skulle den stalinistiska regimens oundvikliga kris öppna möjligheten för en pånyttfödelse i Sovjetunionen. Detta är vår grundläggande kurs.

Varenda dag utdelar Kremles utrikespolitik nya slag mot världsproletariatet. Lösbitna från massorna trampar de diplomatiska funktionärerna under Stalins ledning på de mest elementära revolutionära känslorna hos arbetarna i alla länder, först och främst till allra största nackdel för Sovjetunionen själv. Men i detta finns inget oväntat. Byråkratins utrikespolitik kompletterar inrikespolitiken. Vi kämpar lika mycket mot den ena som den andra. Men vi för vår kamp utifrån ståndpunkten att försvara arbetarstaten.

I olika länder fortsätter det sönderfallande Kominterns funktionärer att svära sin lojalitet till Sovjetunionen. Det vore en handling av ursäktlig dumhet att bygga något på dessa eder. För majoriteten av dessa människor är det högljudda "försvaret" av Sovjetunionen inte en övertygelse utan ett yrke. De kämpar inte för proletariatets diktatur, de sopar igen spåren efter den stalinistiska byråkratin (se till exempel *l'Humanité*). I krisens stund kommer den barbusserade Komintern inte vara förmögen att erbjuda större stöd till Sovjetunionen än den opposition den bjöd Hitler. Men det är annorlunda med de revolutionära internationalisterna. Föga ärofullt hetsade av byråkratin i ett årtionde, manar de okuvligt arbetarna till försvar av Sovjetunionen.

Den dag när den nya internationalen kommer att visa för de ryska arbetarna, inte i ord utan i handling, att den och endast den står för arbetarstatens försvar, kommer bolsjevik-leninisternas ställning inom Sovjetunionen att förändras inom tjugofyra timmar. Den nya internationalen kommer att erbjuda den stalinistiska byråkratin en enhetsfront mot den gemensamma fienden. Och ifall vår international representerar en kraft kommer byråkratin att vara oförmögen att avböja enhetsfronten i farans stund. Vad kommer då att återstå av de många årens härva av lögner och förtal?

Till och med i händelse av krig kommer enhetsfronten med stalinisterna inte att betyda en "helig allians" efter de borgerliga och socialdemokratiska partiernas manér, vilka under tiden för ett imperialistiskt gräl upphäver ömsesidig kritik för att därigenom bättre dupera folk. Nej, till och med i händelse av krig, kommer vi att behålla en kritisk oförsonlighet mot den byråkratiska centrismen, som inte kommer att vara förmögen att dölja sin oförmåga att leda ett verkligt revolutionärt krig.

Världsrevolutionens problem liksom Sovjetunionens problem kan sammanfattas i en och samma korta formel: *Fjärde Internationalen*.

Övers. Anders Hagström & Per-Olof Mattsson

Stockholm 1996: *Arbetarmakt*. (Socialistiska klassiker; 2.)

Ordförklaringar & Biografier

Austromarxism: En politisk och intellektuell strömning som hade stort inflytande inom den österrikiska socialdemokratien. Austromarxismens framträdande namn var Max Adler, Karl Renner, Rudolf Hilferding och Otto Bauer. Den sistnämndes idéer spelade en betydande roll inom den så kallade "två- och en-halv-internationalen" som existerade under en kort period i början av 20-talet.

Barbusse, Henri (1873-1935): Pacifistisk författare som anslöt sig till det franska kommunistpartiet.

Blanquister: Anhängare av Louis Auguste Blanqui (1805-1881), en av de ledande gestalterna inom den förmarxistiska kommunismen i Frankrike. Blanquismen karaktäriserades ursprungligen av sin tilltro till minoritetsaktioner och konspirativa metoder och organisationsformer i motsats till marxismens betoning av masshandling och organisering. Det är detta som kommit att förknippas med uttrycket "blanquism". Den blanquistiska rörelsen utvecklades dock bort från sina ursprungliga ståndpunkter och under ledning av Edouard Vaillant deltog den i grundandet av andra internationalen 1889.

Brandleriter: Anhängare av Brandlers och Thalheimers riktning inom den tyska kommunistiska rörelsen. Heinrich Brandler och August Thalheimer hade varit de ledande elementen i KPD den dramatiska hösten 1923, och gjorts till syndabockar för partiets misslyckande. De båda, som tillbringat större delen av 20-talet i ett slags "hedersexil" i Moskva, och deras meningsfränder uteslöts ur KPD i slutet av 20-talet och grundade KPO, som blev kärnan i den internationella organisationen av så kallade högerkommunister, IVKO. Strömningen karaktäriserades bland annat av sin opportunistiska förhållning till stalinismen. Såväl KPO som IVKO upplöstes i början av andra världskriget.

Blum, Léon (1872-1950): Det franska socialistpartiets ledare under 30-talet, och regeringschef i den första folkfrontsregeringen 1936.

Brest-Litovsk: Den hårda diktatfred som den tyska regeringen med våld påtvingade bolsjevikregeringen i Brest-Litovsk i mars 1918. Fredsfördraget upphävdes av bolsjevikregeringen omedelbart efter den tyska novemberrevolutionen 1918, då det tyska kejsardömet störtades. Freden i Brest-Litovsk höll på att splittra bolsjevikpartiet och fick vänstersocialrevolutionärerna att hoppa av koalitionsregeringen med bolsjevikerna.

Colijn, Hendrik (1869-1944): Holländsk regeringschef 1925-26 och 1933-39.

De fyras deklARATION: Ett gemensamt uttalande om nödvändigheten av och principerna för en ny international, undertecknat av trotskisternas internationella organisation och tre centristiska organisationer i augusti 1933.

Dollfuss, Engelbert (1892-1934): Österrikes kansler; mördades under ett misslyckat nazistiskt resningsförsök 1934.

Gorter, Hermann (1864-1927): En holländsk författare och poet hemmahörande på vänsterflygeln inom den holländska arbetarrörelsen. Grundade vänsterkommunistiska Kommunistiska Arbetarpartiet. Idag mest känd för sitt öppna brev till Lenin.

Gotha-programmet: Det program som antogs vid fusionen mellan det marxistiskt influerade Sozialistische Partei Deutschlands under ledning av Wilhelm Liebknecht och August Bebel och Lassalle-anhängarna i Allgemeiner Deutscher Arbeiterverein 1875. Programmet som utarbetats av en gemensam kommission kritiserades hårt av Marx och Engels. Kritiken blev dock först känd 1891, då Engels publicerade den. (Se *Kritik av Gotha-programmet*). Det ersattes 1895 av det så kallade Erfurtprogrammet som skrevs av Karl Kautsky och Eduard Bernstein, och blev mönsterbildande för samtidens socialdemokratiska programskrivningar.

L'Humanité: Det franska kommunistpartiets huvudorgan. Grundat 1904 av Jean Jaurès som organ för det franska socialistpartiet, vars majoritet anslöt sig till Kommunistiska Internationalen 1920.

Kant, Immanuel (1724-1804): Tysk idealistisk filosof.

KAPD: Tysklands Kommunistiska Arbetarparti, en rådskommunistisk organisation som grundades i april 1920 sedan KPD:s – den tyska kominternsektionen – dåvarande ledare Paul Levi drivit fram en splittring. KAPD erkändes först som sympatiserande organisation till Kommunistiska Internationalen. Partiet som vid sitt grundande haft tiotusentals medlemmar förlorade dock snabbt merparten av sitt inflytande.

Kautsky, Karl (1854-1938): Den tyska socialdemokratins och andra internationalens ledande teoretiker under perioden efter Friedrich Engels död 1895 fram till första världskriget. Var redaktör för den inflytelserika teoretiska tidskriften *Neue Zeit* och författare till flera betydande verk. Intog en pacifistisk hållning 1914 och kom att tillhöra det oavhängiga socialdemokratiska partiet (USPD) vid partisplittringen 1917. Återvände dock till SPD 1922, sedan majoriteten av USPD anslutit sig till Kommunistiska Internationalen.

Korsch, Karl (1886-1961): Anslöt sig till USPD 1917 och röstade tillsammans med majoriteten av partiets medlemmar för anslutning till Kommunistiska Internationalen 1920. 1923 blev Korsch justitieminister i en socialdemokratisk-kommunistisk koalitionsregering i Thüringen; professor i Jena; medlem av KPD:s ultravänster; uteslöts 1926; gick i exil 1933 och emigrerade till USA där han sedermera förkastade marxismen. Korschs viktigaste verk är *Marxism och filosofi*.

Leninbund: Grundades 1928 av uteslutna KPD-medlemmar, däribland de tyska trotskisterna. Splittrades i början av 1930 när trotskisterna grundade en egen organisation till följd av de växande meningsskiljaktigheterna mellan dem och gruppen kring Leninbunds ledare, Hugo Urbahns.

Loriot, Fernand (1870-1932): En av ledarna för det franska socialistpartiets vänsterflygel under det första världskriget; deltog i grundandet av det franska kommunistpartiet. Loriot grundade sedermera gruppen Mot Strömmen och lämnade den kommunistiska rörelsen.

Louzon, Robert (1882-): Revolutionär syndikalist och medlem av det franska kommunistpartiet under en kort period; medgrundare av *La Révolution prolétarienne* 1925.

Lovestone-gruppen: De amerikanska högerkommunisterna. Jay Lovestone hade varit en av de centrala ledarna för det amerikanska kommunistpartiet, men uteslöts 1929. Gruppen upplöstes i slutet av 30-talet och Lovestone blev sedermera rådgivare åt ledaren för AFL-CIO och antikommunisten George Meany.

Machajskij, V K: Rysk-polsk socialist och ledare för en anarkistisk strömning som var fientligt inställd till marxismen.

Mjasnikov, Gabriel I (1889-?): Medlem av bolsjevikpartiet sedan 1905; uteslöts 1922. En av organisatörerna av den oppositionella Arbetargruppen som uppstått ur Arbetaroppositionen. I början av 1923 publicerade gruppen ett dokument som fördömde NEP som den Nya Exploateringen av Proletariatet och uppmanade arbetarna att kämpa för rådsdemokratin. Gruppen krossades med polisiära metoder sedan den försökt intervensera i den våg av vilda strejker som svepte över Sovjetunionen i augusti och september 1923, och ett 20-tal av dess medlemmar dömdes till fängelsestraff. Mjasnikov lyckades lämna Sovjetunionen 1927 och slog sig ner i Paris som fabriksarbetare. 1946 återvände han till Sovjetunionen under oklara omständigheter, och där upphör alla spår efter honom.

Mutatis mutandis: (latinskt uttryck) Med vederbörliga ändringar

NEP: Nya Ekonomiska Politiken. I och med inbördeskrigets slut och de bondeuppror som ägde rum i protest mot den så kallade krigskommunismens tvångsrekvisitionspolitik formulerades en ny ekonomisk strategi, NEP, som bl a tillät en viss grad av fri handel mellan stad och land för att stimulera återuppbyggnaden och industrialiseringen.

Papen, Franz von (1879-1969): Utsågs till tysk regeringschef i juni 1932; blev vice regeringschef i Hitlers första regering.

Pariskommunen: I samband med det militära och politiska sammanbrottet för Napoleon III:s regim 1871 i kriget mot de tyska staterna under preussisk ledning, gjorde Parisbefolkningen uppror och utropade en självstyrande kommun. Kommunen krossades dock av den borgerliga regeringen under den konservative Thiers, som lät iscensätta en massaker på kommunanhängarna. I den marxistiska traditionen utgör Pariskommunen det första exemplet på en arbetarregering.

Proudhonister: Anhängare av Pierre-Joseph Proudhon (1809-1865), självlärd filosof och publicist och en av anarkismens grundläggare.

Rakovskij, Christian (1873-1941): En ledande personlighet inom den revolutionära rörelsen på Balkan före första världskriget. 1918 blev han ordförande för den ukrainska sovjetregeringen; var sovjetisk ambassadör i England och Frankrike. En av Vänsteroppositionens ledare; efter oppositionens nederlag utslöts han ur kommunistpartiet och deporterades till Sibirien 1928. 1934 kapitulerade han för Stalin efter att ha brutits ned av sjukdom och isolering. Han var en av de huvudanklagade i Moskvaprocessen 1938 och dömdes till tjugo års fängelse.

Schleicher, Kurt von: von Papens efterträdare som tysk regeringschef i december 1932. Hitler lät avrätta honom under "de långa knivarnas natt" i juni 1934.

Souvarine, Boris (1895-?): En av det franska kommunistpartiets grundare; ledamot av Kominterns exekutivkommitté 1921-24; utslöts 1924 på grund av sina sympatier för Trotskij; bröt med Trotskij 1929 och förkastade leninismen.

Urbahns, Hugo (1890-1947): En av ledarna för det tyska kommunistpartiet; tillhörde Fischers och Maslows opposition; utslöts 1926 och deltog i grundandet av Leninbund 1928, som han kom att bli den mest framträdande ledaren för; emigrerade till Sverige 1933.

Weil, Simone (1909-1943): En fransk radikal intellektuell som bl a medverkade i *La Révolution prolétarienne*. Weil konverterade sedermera till katolicismen. Hon avled i England under andra världskriget.